

Дарина Кузнєцова,
викладач кафедри мистецьких дисциплін,
Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського,
ORCID ID: 0000-0002-2030-0524
dawkenciya@bigmir.net

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглядається проблема формування професійної компетентності студентів – майбутніх музичних керівників закладів дошкільної освіти та вчителів музичного мистецтва закладів загальної середньої освіти у процесі фахової підготовки в педагогічних коледжах. Аналізуються навчальні інструментально-виконавські дисципліни у структурі підготовки майбутніх педагогів музичного мистецтва. З'ясовано, що професійні інструментально-виконавські якості майбутнього музичного керівника та вчителя музичного мистецтва формуються у класі основного музичного інструменту та акомпанементу. У процесі музично-інструментальної підготовки, використовуючи музичний інструмент та навчально-методичну літературу, студент оволодіває різними технічними прийомами гри, вмінням звуковидобування в умовах індивідуальних занять та самостійної практичної діяльності. Визначено низку труднощів та суперечностей, які важливо вирішувати в процесі фахової підготовки майбутніх педагогів у сфері мистецтва.

Доведено, що для ефективного формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та музичних керівників для закладів освіти важливо здійснювати пошук оптимального змісту навчання на факультетах підготовки фахівців у сфері музичного мистецтва з урахуванням не лише сьогодення закладів дошкільної та загальної середньої освіти, а й їх перспективи розвитку; здійснювати випереджувальну підготовку з орієнтацією на майбутню освіту у цих закладах, з урахуванням тенденцій її розвитку; розвивати художньо-творчі здібності майбутніх фахівців, допомагати розкрити і реалізувати свій творчий потенціал у інструментально-виконавській діяльності й на цій основі пробудити потребу у власному педагогічному становленні.

Ключові слова: особистість, суспільство, мистецтво, фахова підготовка, інструментальне виконавство.

Дарья Кузнєцова. Формирование профессиональной компетентности будущих специалистов музыкального искусства в процессе инструментально-исполнительской подготовки

В статье рассматривается проблема формирования профессиональной компетентности студентов – будущих музыкальных руководителей учреждений дошкольного образования и учителей музыкального искусства заведений общего среднего образования в процессе профессиональной подготовки в педагогических колледжах. Анализируются учебные инструментально-исполнительские дисциплины в структуре подготовки будущих педагогов музыкального искусства. Выяснено, что профессиональные инструментально-исполнительские качества будущего музыкального руководителя и учителя музыкального искусства формируются в классе основного музыкального инструмента и аккомпанемента. В процессе музыкально-инструментальной подготовки, используя музыкальный инструмент и учебно-методическую литературу, студент овладевает различными техническими приемами

игры, умением звукоизвлечения в условиях индивидуальных занятий и самостоятельной практической деятельности. Определен ряд трудностей и противоречий, которые важно решать в процессе профессиональной подготовки будущих педагогов в сфере искусства.

Доказано, что для эффективного формирования профессиональной компетентности будущих учителей музыкального искусства и музыкальных руководителей для учебных заведений важно осуществлять поиск оптимального содержания обучения на факультетах подготовки специалистов в области музыкального искусства с учетом не только настоящего учреждений дошкольного и общего среднего образования, но и перспективы их развития; осуществлять опережающую подготовку с ориентацией на будущее образование в этих учреждениях, с учетом тенденций ее развития; развивать художественно-творческие способности будущих специалистов, помогать раскрыть и реализовать свой творческий потенциал в инструментально-исполнительской деятельности и на этой основе пробудить потребность в собственном педагогическом становлении.

Ключевые слова: личность, общество, искусство, профессиональная подготовка, инструментальное исполнительство.

Darina Kuznetsova. Formation of professional competence of future specialists of music art in the process of instrumental and performance training

The article considers the problem of formation of professional competence of students - future music directors of preschool education institutions and teachers of music art of general secondary education institutions in the process of professional training in pedagogical colleges.

The priority direction of development of the system of vocational education is to ensure compliance with modern quality standards of training of highly educated competent teachers who are well versed in their profession, ready for continuous professional growth and competition in the market of educational services. The directions of professional training of future teachers of music art are clarified taking into account the requirements of modern world tendencies of education, which are an urgent issue of society development, which influences the formation of the value world and spiritual needs of the younger generation. It is proved that as a result of mastering theoretical and practical disciplines a graduate of a higher education institution in the specialty «Secondary education. Musical Art» must understand the aesthetic essence of musical art, acquire performing skills, master musical-historical knowledge, methods of organizing musical-cognitive activities of students, learn to understand the content, form and style of a musical work.

The purpose of the article is to highlight the content of the disciplines of the professional cycle, in the process of which the instrumental and performance training of future music directors of preschool education and music teachers of general secondary education.

The analysis of educational instrumental and performing disciplines in the structure of training of future teachers of musical art is carried out. It was found that the professional instrumental and performance qualities of the future music director and music teacher are formed in the class of the main musical instrument and accompaniment. In the process of musical-instrumental training, using musical instruments and educational and methodical literature, the student masters various techniques of the game, the ability to produce sound in individual lessons and independent practice. A number of difficulties and contradictions have been identified, which are important to resolve in the process of professional training of future teachers in the field of art.

It is proved that for effective formation of professional competence of future music teachers and music directors for educational institutions, it is important to search for the optimal content of training at the faculties of training specialists in the field of music, taking into account not only the current preschool and general secondary education; carry out advanced training with a focus on future education in these institutions, taking into account trends in its development; to develop artistic and creative abilities of future specialists, to help to reveal and realize the creative potential in instrumental and performing activity and on this basis to awaken need for own pedagogical formation.

Key words: personality, society, art, professional training, instrumental performance.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні в XXI столітті одним із основних положень є створення умов для підготовки педагогів, здатних практично втілювати нові підходи, орієнтуючись на кращі здобутки національної і світової культури [8]. Пріоритетним напрямом розвитку системи професійно-педагогічної освіти є забезпечення відповідності сучасним стандартам якості підготовки високоосвічених компетентних учителів, які досконало володіють своїм фахом, готові до постійного професійного зростання та конкуренції на ринку освітніх послуг. Визначення напрямів професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва із врахуванням вимог сучасних світових тенденцій освіти розглядається як актуальне питання розвитку суспільства, що впливає на формування ціннісного світу та духовних потреб юного покоління.

Як напрям дослідження поняття компетентнісної освіти у теорії та на практиці досить активно розвивається в Україні і пострадянському просторі. Значна більшість науковців переконані, що підготовка фахівців у будь-якій сфері має здійснюватися в межах компетентнісного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своїх працях О. Пометун [10] висвітлює сутність зазначеного феномена з позиції досвіду зарубіжних країн, характеризує його складові. О. Савченко [11] досліджує уміння вчитися як ключову компетентність загальної середньої освіти. Сучасні тенденції розвитку змісту освіти в зарубіжних країнах досліджують О. Овчарук [9] та Я. Кодлюк [5]. Своєю чергою, В. Веденський [2], І. Зимня [3], І. Соколова [12] висвітлюють зміст, структуру та шляхи формування професійної компетентності майбутнього педагога.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Досліджуючи поняття «професійна компетентність педагога музики», потрібно відзначити думку М. Ільязової, яка під компетентністю розуміє таку якість педагогічної діяльності, що охоплює теоретичну, практичну і особистісну готовність педагога-музиканта до здійснення ефективної професійної діяльності, а також цілу низку компонентів, що мають позапрофесійний або надпрофесійний характер [4]. Така інтегративна якість особистості фахівця включає систему необхідних знань, умінь і навичок, достатніх для виконання професійної діяльності, визначає готовність до продуктивної педагогічної діяльності. У той же час, компетентність вчителя музики є специфічною, що зумовлено особливостями музики як виду мистецтва і як навчального предмета. «Педагогічна компетентність виявляється в предметній, методичній, діагностичній, інноваційній, дослідницькій, рефлексивній, акмеологічній компетентності фахівця», – зазначає А.Л. Андреев [1].

Професійна компетентність майбутнього педагога-музиканта охоплює широкий спектр культурологічних знань, розуміння специфіки музичного мистецтва, засвоєння основних закономірностей музики, оволодіння засобами втілення художніх образів у музичному виконавстві, застосування музики в художньо-виховній роботі зі школярами, оволодіння педагогічними методами та прийомами, що дозволяє здійснювати професійні функції. В. Мішеченко переконана, що фаховий рівень підготовки студентів є головним критерієм роботи закладу вищої освіти. Цей рівень залежить від багатьох чинників. Але основним з них є науково обґрунтована модель фахівця, яка визначається навчальними планами та програмами. Від того, наскільки обґрунтовані ці два документи, залежать рівень і якість підготовки фахівців. У результаті засвоєння теоретичних і практичних дисциплін випускник повинен осягнути естетичну сутність музичного мистецтва, набути виконавських умінь і навичок, оволодіти музично-історичними знаннями, методами організації музично-пізнавальної діяльності учнів, навчитись розуміти зміст, форму і стиль музичного твору [6].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у висвітленні змісту навчальних дисциплін фахового циклу, у процесі яких здійснюється інструментально-виконавська підготовка майбутніх музичних керівників закладів дошкільної освіти та вчителів музичного мистецтва закладів загальної середньої освіти. Мета передбачає вирішення таких завдань: визначення завдань навчальних дисциплін «Основний музичний інструмент», «Акомпанемент» та практичної підготовки студентів; окреслення шляхів формування компетентності музичного керівника ЗДО та вчителя музичного мистецтва засобами інструментально-виконавських дисциплін.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

На гуманітарно-педагогічних факультетах зі спеціалізацією «Музичне мистецтво» склалася певна навчальна система, яка забезпечує підготовку студентів до музично-освітньої роботи як у закладах дошкільної, так і загальної середньої освіти. Її елементами є відповідні навчальні дисципліни:

– дисципліни, спрямовані на забезпечення психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців;

– дисципліни, що забезпечують фахові знання у царині музичного мистецтва, розвиток музичних здібностей студентів, формування практичних умінь і навичок (елементарна теорія музики, сольфеджіо, гармонія, основний музичний інструмент, акомпанемент, додатковий музичний інструмент, хорове диригування, методика музичного виховання, музична література, постановка голосу);

– педагогічна практика, яка залучає студентів до музично-педагогічної діяльності в закладі дошкільної освіти («Пробні заняття в д/у») та у закладах загальної середньої освіти («Пробні уроки музичного мистецтва»), що дозволяє закріпити наявні знання, спонукає до набуття нових знань і вмінь.

Метою навчання на спеціальності 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)» є підготовка вчителя музичного мистецтва закладу загальної середньої освіти та музичного керівника закладу дошкільної освіти, для якого наявність педагогічних здібностей і підпорядкування їм інших спеціальних здібностей, таких як музичність, артистичність, креативність, володіння інструментом, вокальними навичками тощо, є основою формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики [7, с. 119].

Професійні інструментально-виконавські якості майбутнього музичного керівника та вчителя музичного мистецтва формуються у класі основного музичного інструменту та акомпанементу. У процесі музично-інструментальної підготовки, використовуючи музичний інструмент та навчально-методичну літературу, студент оволодіває різними технічними прийомами гри, вмінням звуковидобування в умовах індивідуальних занять та самостійної практичної діяльності. З метою створення професійної основи для виконання функцій педагога-музиканта, студент оволодіває основним інструментом у процесі виконання спеціальних вправ, етюдів, музичних творів різного ступеня складності, їх окремих фрагментів. Опираючись на знання, здобуті на заняттях з основного музичного інструменту, студент повинен навчитись виразно виконувати музичні твори різних стилів і жанрів на високому художньому рівні у своїй педагогічній діяльності у закладі дошкільної освіти, на уроках музичного мистецтва та у позакласній виховній роботі. Саме на заняттях з основного музичного інструменту студент накопичує концертний репертуар, розвиває здатність до всебічного художнього та технічного оволодіння твором, розвиває свій музичний кругозір.

У процесі відтворення музичних творів з репертуару, який запропоновано у програмах дошкільного віку та ЗЗСО, студент повинен навчитись реалізувати педагогічно-виконав-

ський задум інтерпретації в умовах сприймання слухачами «живого» звучання інструменту та його доповнення грамотним словесним коментарем.

На сучасному етапі складність у навчанні більшої частини студентів музичних спеціальностей полягає у відсутності спеціальної музичної освіти при вступі до педагогічних коледжів. Тому з такими студентами викладач розпочинає свою роботу із постановки за музичним інструментом, ознайомлення з історією його розвитку та будовою. У процесі виконання комплексу вправ поступово починають формуватися елементарні навички звуковидобування та звуковедення. Студенти знайомляться зі штриховою технікою та аплікатурними прийомами.

Робота студента на заняттях з основного музичного інструменту тісно пов'язана з такими навчальними дисциплінами, як «Елементарна теорія музики», «Сольфеджіо», «Гармонія», «Аналіз музичних творів», «Музична література». Під професійним контролем викладача студент знайомиться з творчістю та загальними біографічними даними різних композиторів, вчиться визначати приналежність цього музичного твору до епохи написання, тональність, метр, ритм, музичну форму, характер виконання програмових творів. Вчиться проводити їх гармонічний аналіз. Студентам, які мають спеціальну музичну освіту, чи декілька класів музичної школи, добирається за складністю такий музичний репертуар, який відповідає їх знанням, умінням і навичкам.

Однією із необхідних навчальних дисциплін у формуванні майбутнього фахівця музичного керівника дошкільного закладу та вчителя музичного мистецтва є «Акомпанемент». Значна увага на цих заняттях приділяється читанню нот з листа, транспонуванню музичних творів, підбиранню на слух, гри в ансамблі, ознайомленню з основами перекладення фортепіанних нот для виконання на баяні, ознайомленню із завданнями акомпаніатора, а також формуванню пісенного дошкільного і шкільного репертуару під власний супровід. Оволодіння саме цими професійними компетентностями є запорукою успішної педагогічної діяльності у майбутньому.

Під час підготовки та перебування студентів на різних видах педагогічної практики, у яких використовується інструментальне виконавство, спостерігається ряд труднощів. Основною проблемою є грамотне відтворення нотного тексту, яке б відповідало задуму композитора. Гра студента-практиканта повинна бути яскравою, експресивною, виразною, лише таким виконанням можна викликати емоційний відгук дітей на музику, а, отже, досягти бажаного педагогічного ефекту від виконання усіх видів музичної діяльності. На жаль, реальні умови навчальної роботи витісняють естетичний аспект виконання музичних творів на другий план.

Ще однією проблемою є недостатньо розвинений навик координації між голосом та грою на музичному інструменті під час виконання дитячих пісень. Для того, щоб зацікавити дітей, привернути їхню увагу до пісні, студент-практикант повинен поєднати під час власного показу вокальні та інструментальні навички з артистизмом і педагогічною майстерністю. Лише за такої умови можна привернути увагу сучасних дітей до виконуваних творів. Тому, під час роботи над дитячим співацьким репертуаром у класі, викладач спрямовує увагу студента на те, що приєднувати власний спів до гри необхідно вже на початкових етапах розучування.

Отже, творчо-виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва та музичних керівників є складною неперервною динамічною системою, що передбачає вдосконалення і розвиток професійно значущих особистісних якостей, інтеграцію, постійне зростання, ґрунтовність і фундаментальність знань, набуття фахових компетентностей і головне – сприяє якісному перетворенню внутрішнього світу здобувача освіти, що приводить

до принципово нового внутрішнього стану майбутнього фахівця, його способу життєдіяльності та життєтворчості. Виконавська діяльність студентів-практикантів під час педагогічної практики має значні можливості для розкриття індивідуальних творчих можливостей, самостійності, музичних здібностей, вольових якостей особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва. Створення у дошкільнят та школярів відповідного настрою на сприймання музики є важливою умовою формування умінь музичного сприймання.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, формуючи професійну компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва, важливо, на наш погляд, виходити із потреб відповідних видів практики. Орієнтація на потреби дошкільного та шкільного викладання виявляє не лише недоліки, але й резерви вдосконалення навчання. Для цього необхідно: знайти оптимальний зміст навчання на факультетах підготовки вчителів музичного мистецтва та музичних керівників з урахуванням не тільки сьогодення закладів дошкільної та загальної середньої освіти, а й їх перспективи; здійснювати випереджувальну підготовку з орієнтацією на майбутню освіту у цих закладах, з урахуванням тенденцій її розвитку; розвивати художньо-творчі здібності майбутніх фахівців, допомагати розкрити і реалізувати свій творчий потенціал у інструментально-виконавській діяльності й на цій основі пробудити потребу у власному педагогічному становленні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев А.Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа. Педагогика. 2005. № 4. С. 19–27
2. Веденский В.Н. Компетентность педагога как важное условие успешности его профессиональной деятельности. Инновации в образовании. 2003. № 4. С. 21–31.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Труды методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы». URL: http://rc.edu.ru/rc/bologna/works/zimnaya_1_sod.pdf. 2004. 40 с.
4. Ільязова М.Д. Компетентність, компетенція, кваліфікація – основні напрямки сучасних досліджень. Наукові дослідження в освіті. 2008. № 1. С. 28–31.
5. Кодлюк Я. Модернізація змісту шкільної освіти за рубежом: компетентнісно орієнтований підхід. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету (Серія: Педагогіка). Тернопіль, 2006. № 1. С. 125–131.
6. Мішедченко В. Формування професійної компетентності у системі методичної підготовки майбутнього фахівця. Наукові записки: Психолого-педагогічні науки. Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя. 2015. С. 112–117.
7. Мороз М.О. Професійна компетентність майбутнього вчителя музики: семантичний аналіз поняття. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. Житомир. 2018. Вип. 4. С. 117–125.
8. Національна доктрина розвитку освіти. Затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. Освіта. 2002. № 26 (24 квітня – 1 травня). С. 2–4.
9. Овчарук О. Сучасні тенденції розвитку змісту освіти в зарубіжних країнах. Шлях освіти. 2003. № 2. С. 17–21.
10. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.
11. Савченко О.Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Початкова школа. 2001. № 7. С. 1–4.

12. Соколова І. Професійна компетентність вчителя: проблема структури та змісту. Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. 2004. Випуск 1. С. 8–16.

REFERENCES

1. Andreev A.L. (2005). Kompetentnostnaja paradigma v obrazovanii: opyt filosofsko-metodologicheskogo analiza [Competence paradigm in education: the experience of philosophical and methodological analysis]. *Pedagogika* № 4. S. 19–27 [in Russian].

2. Vedenskij V.N. (2003). Kompetentnost' pedagoga kak vazhnoe uslovie uspehnosti ego professional'noj dejatel'nosti [The competence of a teacher as an important condition for the success of his professional activity]. *Innovacii v obrazovanii*. № 4. S. 21–31 [in Russian].

3. Zimnjaja I.A. (2004). Kljuchevye kompetentnosti kak rezul'tativno-celevaja osnova kompetentnostnogo podhoda v obrazovanii. [Key competencies as an effective-target basis of a competence-based approach in education]. *Trudy metodologicheskogo seminaru «Rossija v Bolonskom processe: problemy, zadachi, perspektivy»*. URL: http://rc.edu.ru/rc/bologna/works/zimnaya_1_sod.pdf. 40 s. [in Russian].

4. Il'yazova M.D. (2008). Kompetentnist', kompetenciya, kvalifikaciya – osnovni napryamky suchasny'x doslidzhen' [Competence, competence, qualification - the main directions of modern research]. *Naukovi doslidzhennya v osviti*. # 1. S. 28–31. [in Ukrainian].

5. Kodlyuk Ya. (2006). Modernizaciya zmistu shkil'noyi osvity` za rubezhem: kompetentnisno oriyentovany`j pidxid [Modernization of the content of school education abroad: a competency-oriented approach]. *Naukovi zapy'sky` Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universy`tetu (Seriya: Pedagogika)*. Ternopil', # 1. S. 125–131. [in Ukrainian].

6. Mishedchenko V. (2015). Formuvannya profesijnoyi kompetentnosti u sy`stemi metody`chnoyi pidgotovky` majbutn`ogo faxivcya [Formation of professional competence in the system of methodical training of the future specialist]. *Naukovi zapy'sky`: Psy`xologopedagogichni nauky`*. Nizhy'n: NDPU im. M. Gogolya. S. 112–117 [in Ukrainian].

7. Moroz M.O. (2018). Profesijna kompetentnist` majbutn`ogo vchy`telya muzy`ky`: semanty`chny`j analiz ponyattya [Professional competence of a future music teacher: semantic analysis of the concept]. *Visny`k Zhy`tomy`rs'kogo derzhavnogo universy`tetu imeni Ivana Franka. Pedagogichni nauky`*. Zhy`tomy`r. Vy`p. 4. S. 117–125 [in Ukrainian].

8. Nacional`na doktry`na rozvy`tku osvity`. (2002). [8. National doctrine of education development]. *Zatverdzheno Ukazom Prezy`denta Ukrayiny` vid 17 kvitnya 2002 roku # 347/2002. Osvita*. # 26 (24 kvitnya – 1 travnya). S. 2–4 [in Ukrainian].

9. Ovcharuk O. (2003). Suchasni tendenciyi rozvy`tku zmistu osvity` v zarubizhny`x krayinax [Current trends in the content of education in foreign countries]. *Shlyax osvity`*. # 2. S. 17–21 [in Ukrainian].

10. Pometun O.I. (2004). Teoriya ta prakty`ka poslidovnoyi realizaciyi kompetentnisnogo pidxodu v dosvidi zarubizhny`x krayin. Kompetentnisny`j pidxid u suchasnij osviti: svitovy`j dosvid ta ukrayins`ki perspekty`vy` [Theory and practice of consistent implementation of the competence approach in the experience of foreign countries]. Kyiv: «K.I.S.». 112 s. [in Ukrainian].

11. Savchenko O.Ya. (2001). Udoskonalennya profesijnoyi pidgotovky` majbutnix uchy`teliv pochatkovy`x klasiv [Improving the professional training of future primary school teachers]. *Pochatkova shkola*. # 7. S. 1–4 [in Ukrainian].

12. Sokolova I. (2004). Profesijna kompetentnist` vchy`telya: problema struktury` ta zmistu [Professional competence of a teacher: a problem of structure and content]. *Nepererвна profesijna osvita: teoriya i prakty`ka: Naukovo-metody`chny`j zhurnal*. Vy`pusk 1. S. 8–16 [in Ukrainian].